

que és la pica dels (dos) Estats.

És dubtós i d'ignorat origen un *Statag*, lloc citat junt amb Hortafà, en un doc. de 976 (a la colle. Moreau; veg. cita a l'art. *Voló*).

ESTAMARIU

Poble de l'Urgellet, a la r. del Baridà, uns 7 k. a l'ENE. de la Seu d'Urgell, dalt d'una serra, al SE. de Bescaran, que separa la vall de Carcolze de la de Bescaran.

PRON. MOD.: *əstəməriu*, a la SdUrg., 1920, Casac.; id. a tots els pobles circumdants i a Estamariu mateix, 1935 (VIII, 63-73); a Arcavell, 1936, etc. És errònia i inexistent una forma *Estimariu*, que havia circulat.

MENCIONS ANT. 839: *Stamariz*, Acte C. SdUrg. (ed. PPujol, n.º 32); 996: *Stamarice* (MiretS., *Castellbò*, 38); 1016: alaudem d'*Estamariz* (MiretS., ib., 346); 1040, nova consagració de la SdUrg.: «confirmamus --- parr. Eguils --- Erolis --- Erauel, Entruas et de *Stamariz*, Villa Mediana, Ventenago ---» (*MarcaH.*, 1071.6). Princ. S. XII: «quod homines de *Stamarit* debent eis facere» (MiretS., *Docs. en Langue Cat. Se-25 gre*, p. 15); 1141: *castrum d'Estamarid* (MiretS., *Castellbò*, 372); 1151: ego Arnallus Petri de *Estamarit* (*Cart. Tavèrnoles*, 138.4); S. XIII: «homines d'*Estamarid*» (Baraut, *Cart. Ando.*, 284.10f.); 1244: P. de Pug de *Stamarid* (PPujol, *Docs. Vulg.*, pp. 1-9); 1288: *Estamariu* (Valls Tab., *Priv. V. P. Andorra*, 436).

És curiós veure aquest NL convertit en NP: en *Spill* de Castellbò (1518) un *Stamariu de les Ribes* figura entre els veïns d'Estamariu que pagaven tribut; no era ni dels majors contribuïents ni dels qui tribu-35 taven menys (igual en els trasllat coetani Molines, 1º 100r.).

HOMÒNIM. (2) Mas vell i encara existent a la rodalia de la vila de Ripoll.

PRON.: *əstəməriu* oït a la parròquia de Ripoll, 40 1053 (XIII, 147).

MENCIONS ANT. 885 o 887: «in valle Riopullo --- in villare q. nom. *Stamarice*» (Udina, *Arch. Cond.*, p. 104.20); n'hi ha tres versions, de les quals Udina creu falses les del doc. 3 i el doc. 5 (100.16, 108.61); 45 al § 5 hi ha algun major detall localitzador: «ipse Monasterium --- afr. I in serra super *Stamarit* ipso torrente usque fluvium *Tezer* ['Ter']». És la dotació del mon. de St. J. de les Abadesses. Sembla que Abadal (*Els Primers Comtes*, 82, 131, 137 i notes 26 i 41 50 de p. 149, mapa, p. 107), considera bona la del § 3, amb data 885.

Segons doc. de 938: l'afr. «discurrit per *Tamarice* [var. errònia, tot seguit desmentida per la següent] et infundit in *Tezer* --- et iungit in serra super *Stamarice*» 55 (*Cat. Car.* II, 163.6, 163.12), també és errònia la variant *Stamarez* dels «gesta» de 888 (ib. 161.9); 982: *Stamariz* (167.9), cf. encara 170.20, 171 en l'índex de *Cat. Car.*, data de 938 en les variants *Stamarice*, *-rize*, *Stamarez* i *Tamarice*, 167.9, 61.9, 153.12, 163.6, 177. 60

2, 771; 979: en un diploma referent al Ripollès (i Garrotxa) s'anomenen: Balbos, Saltorre, Sannaruz, Vidabona, Tarnadela i *Stamariz*.

ETIM. Meyer-Lübke (*BDC* XI, 1923), va donar-lo 5 com a pre-romà de terminació -ICE (1): S'hi revolta *AlcM*, defensand la idea ja exposada per A. M. Alcover (*BDLC* IX, 1917, 351) que contindria el nom d'arbust cat. *tamariu*, amb l'article IPSE aglutinat (2). I aquí està realment el dilema etimològic, ben defensable en tots dos sentits.

Quant al (2), recordem NLL formats amb aquest article i un nom d'arbre, com *Esblada*, S. J. *Despi*, *Saverneda*, *Sesecebes*, *Escassany* etc. Es trobarà, i no m'hi nego, que tanmateix és solució prudent.

Evident gens, com voldria *AlcM*. Tant per un cap com per l'altre els noms en *Est-* o *Es-*, i els en *-iu* < *-iz*, són en massa. I estem de ple en l'encontrada on la gran majoria dels topònims majors, d'origen més o menys obscur, s'han pogut explicar com a pre-romans: tot al voltant d'*Estamariu*, tenim *Bescaran*, *Alàs*, *Carcolze*, *Arsèguel*, *Villec*, *Estana*, *Anserall*, *Asnurri*, *URGI/URGIA* (*Urtx/Urgell*), *Adrall*, *Arja*, *Canillo*, *Soldeu*, *Artedó*, *Adrall*, *Turbiàs*, *Canturri*... D'altra banda *Estana*, *Estavar*, *Estaguja*, els *Esterri* i altres encara. Els *Estamariu* són dos, tots dos ben antics; i l'encontorn del ripollès no empeny gaire menys per aquesta banda: *Saltor*, *Sanarús*, *Taga*, *Milany*, *Besora*, *Llaés* són pre-romans.

I ¿què vindria a fer un 'tamariu' —dos— en aqueixos muntanyans humits, tan lluny de la costa? Calia cercar per l'altra banda, i més aviat per la branca ibero-basca, a la qual pertanyen en vasta majoria, els noms pre-romans del Segre i els de l'alt Ter. I, puix que ens hi empenyien tants altres noms en *Est-*, així ho vaig fer ja (en *E.T.C.* I, 163n i 224); però reconeixent tot seguit que ací la qüestió es presentava més obscura que en els més d'aquells exemples. Ja diré per què no satisfesia el que assajava per a l'altra part.

Però restava el fort indici dels *Estana*, *Estavar*, *Esterri* i els altres, formats amb un basc ESTU o ESTO 'closa, pleta'. Doncs, ens dóna un bon raig de llum la toponímia de les valls d'Ezcaray-Ojacastro, que restaren bascofones, formant una illa lingüística fins el S. XIII o XV, ben ençà dins la Rioja: essent més a prop nostre és també natural, que llur lèxic basc s'assemblés al del nostre proto-euskèric extrem-oriental. A la vall d'Ezcaray hi ha una «loma y campo» *Estemecuya* (rev. *Euskera* III, 91). I tenint nosaltres *Esta-guja* fent parella amb *Esta-var*, *Esteme-cuya* quasi se'ns imposa com parió d'*Estam-ariu*. Car no hi ha dubte que aqueix *-cuya* és basc, resposta local del bc. *goia-goien*, *goi-ti-a*. Hi ha allí així mateix *Echecuya*, *Benecuya*, *Pichicoya*, *Oscuya* (encara que alguns escriguin *-ulla* en alguns d'aquests noms), i també *Calate-gutia*, *Erregutia*, *Mochitegutia* (i més en *E.T.C.* I, 159). Llavors si n'isolem *-cuya*, ens queda un primer membre *Esteme-*, ben cert derivat pre-romà de l'ESTRO- que hem trobat arreu en la nostra toponímia.

El 2n. membre és clar: (*h*)aritz 'roure', que amb aquest valor o el colle. de roureda es troba en tants